

Epävapauden ja vapauden mietiskelyä –
Vallankäytön paikantuminen George Orwellin teoksessa *Eläinten vallankumous*

Oke Koskivirta

Kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Kirjallisuus
21.11.2023

SISÄLLYSLUETTELO

1. ALUKSI	3
2. TEORIA	5
2.1 IDEOLOGIA	5
2.2 VIERAANTUMINEN	9
2.3 EPÄVAPAUS	10
2.4 DIALEKTIikka TAI VAPAUS	12
3. ANALYYSI	14
3.1 VALLANKUMOUS	14
3.2 SIKATILA	16
3.3 JYSKY	22
3.4 LUOKKA	23
4. LOPUKSI	25
LÄHTEET	27

1. ALUKSI

Tässä tekstissä tullaan tarkastelemaan George Orwellin (1903–1950) vuoden 1945 teosta *Eläinten vallankumous* (alkup. *Animal Farm*, suom. Panu Pekkanen 1969; tästä lähtien EV) vallan lujituksen käytäntöjen kannalta. Orwellin teos kertoo miten huonosti hoidetun maatilán eläimet nousevat kapinaan maatilán omistajaa vastaan, toteuttavat vallankumouksen, ja johtavat maatilaa sen jälkeen keskenään. Yleinen mielipide teoksesta näkee sen olevan eläinsadun muotoon kirjoitettu kirpaiseva kritiikki Neuvostoliittoa kohtaan – teosta on kuvattu klassiseksi tutkielmaksi vallanväärinkäytöstä (EV, takakansiteksti). Tässä tutkielmassa tästä ”poliittisesta satiirista” (emt.) esitetään valtavirrasta poikkeava luenta. Tutkielmani pääteemaksi nousee lopulta identiteetin epävapaus, josta syystä luennassani on luultavasti tunnistettavissa ennemminkin kapitalismikriittinen henki. Kohdeteos on valittu sen sopivuuden johdosta: tässä teoksessa yhdistyvät sekä vallan keskittäminen että se, mitä ymmärrän epävapaudella – yksipuoliset identiteetit ja näiden identiteettien muuttumattomuus.

Lähdemme siis kysymään: miten epävapaus ilmenee teoksessa ja miten siihen päädytään.

Keskeisin käsite, joka toimii taustalla, on Karl Marxin (1818–1883) (tai Ludwig Feuerbachin (1804–1872)) *vieraantumisen*. Ymmärrän identiteetin vapauden siis vieraantuneen ihmisen, tässä kyseisessä teoksessa eläimen, ulkopuolelle. Tähän liittyy elimellisesti *käytäntö*. Käytännöllä tarkoitan mitä tahansa *muutoksen* prosessia, jossa määrätty materiaali muutetaan määrättyksi tuotteeksi. Tämän muutoksen toteuttaa ihminen (tai tässä tapauksessa eläin) työllä, käyttäen jotain tuottamisen keinoja. Keskeistä ei siis ole materiaali tai tuote, vaan työ, joka muuttaa materiaalin tuotteeksi. (Althusser 2005, 131.)

Toinen taustalla toimiva teoreetikko on Georg Simmel (1858–1918), jonka pessimistinen näkemys persoonan kaventumisesta ohjaa näkemystäni. Tulen

lähestymään teosta ensisijaisesti althusserilaisella¹ käsitteistöllä, mutta varmastikin käsittelyssäni nämä käsitteet saavat oman värityksensä. Näiden ajattelijoiden lisäksi, tarpeen mukaan, esitän muitakin nimiä, mutta tässä olen maininnut keskeisimmät nimet, joihin tutkielma tulee turvautumaan.

Koko käsitystäni kirjallisuudentutkimuksen projektista ohjaa Stanley Fish (1938–) ja hänen näkemyksensä kirjallisuudentutkimuksen kahdesta mallista: demonstraatiosta ja suostuttelusta². Kirjallisuudentutkimuksen keskiössä ovat luennat. Fish haastaa uskriittistä käsitystä kirjallisuudentutkimuksesta toimintana, jota ohjaa oikea luenta kirjallisesta objektista, jolla on riippumaton olemus. Tämä oikea luenta (lue: totuus) olisi siis jotain, johon kaikki tutkijat tähtäävät sekä henkilökohtaisesti että yhteisönä. Tätä vasten hän esittää oman näkemyksensä suostuttelusta. Täten tehtävänäni ei ole demonstroida, että se mitä *Eläinten vallankumouksesta* sanon, on varmasti perustellumpaa ja luentani on *oikeampi* kuin se, että teos on satumuotoon kirjoitettu Neuvostoliiton kritiikki. Tehtäväkseni otan esittää luennan, jonka on tarkoitus osoittaa ja löytää jotain teoksesta, ja *kokeilla josko lukija olisi taipuvainen ymmärtämään kantani*. (Fish 1989, 466–467.) Täten en ole huolissani siitä, että en ole esitellyt muuta tutkimusta, mitä tästä huomattavasta teoksesta on tehty aiemmin, sillä olen varma, että minäkin mahdun tähän jatkumoon, sillä tässä esitettävä luenta on *minun* luentani ja esitykseni.

Seuraavassa osiossa esittelen tarkemmin sen, mitä käsitteistöä tulen käyttämään ja miten ymmärrän nämä käsitteet. Kolmannessa osiossa suoritan varsinaisen kohdeteoksen analyysin. Siinä tunnistan ja *paikannan* ne käytännöt, joita Eläintilalla käytetään vallan lujittamiseen.

1 Louis Althusser (1918–1990), ranskalainen marksilais-filosofi.

2 *persuasion*

2. TEORIA

2.1 IDEOLOGIA

Ideologia-keskustelu on laaja (erit. Koivisto et. Mehtonen (toim.) 1991; ks. myös Ollman 1976; Williams 1988a; Craib 1997; Slaughter 1980; Althusser 2005). Ideologia termi juontaa juurensa ranskalaiseen ideoiden tieteeseen (idée + logos -> idéologie) (esim. Williams 1988a, 71), mutta tämän tutkielman kannalta oleelliseksi nousee vain käsitteen tarkastelu kuten se on kehittynyt Marxin ja marksilaisten käsissä. Tulkinnat³ Marxin ideologia käsityksestä voidaan jakaa kahteen tyyppiin: "neutraaleihin" ja "negatiivis-kriittisiin" (Pietilä 1991, 53). Ensin mainitussa ideologiaksi katsotaan mikä tahansa riittävän jäsentynyt ajatusjärjestelmä, jälkimmäisessä sanotaan, että ideologialla on vääristävä tai peittävä funktio. Tämä peittävä funktio "nimittää joukon todellisia suhteita, mutta toisin kuin tieteellinen konsepti, se ei anna meille välineitä tuntea niitä [...] se nimittää joitain olemassaoloja muttei anna meille niiden olemusta" (emt., 54; Althusser 2005, 189, suom. O.K.).

Negatiivis-kriittinen asetelma ajateltuna vääränä tietoisuutena dogmaattisen asenteen ohella on ollut omiaan synnyttämään erinäisiä ajatusrakennelmia, joita myöhempi tutkimus kutsuisi vulgaarimarksilaisiksi. Williams esimerkiksi lainaa *Saksalaisesta ideologiasta* kohdan, jossa Marx kirjoittaa:

[M]e lähdemme todella toimivista ihmisistä ja heidän todellisesta elämänprosessistaan ja osoitamme myös tämän elämänprosessin ideologisten heijastumien ja kaikuksen kehityksen. Myös utukuvat ihmisen aivoissa ovat heidän aineellisen, empiirisesti todistettavan ja aineellisista edellytyksistä riippuvaisen elämänprosessinsa väistämättömiä härmistymiä, sublimaatiota. (Williams 1988a, 74–75.)

3 Korostan sanaa tulkinnat. En siis lähde tekemään Marxin tekstien analyysiä, eli selvittämään todellista Marxin kantaa, vaan esitän klassiset tai tutuimmat tulkinnat. Tämä johtuu osittain myös siitä syystä, että luentaani eivät ohjaa nämä klassiset näkemykset, vaan myöhempi althusserilainen muotoilu.

Williams jatkaa itse: "Mutta 'heijastumien', 'kaikujen', 'utukuvien' ja 'sublimaatioiden' kieli on naiivia ja myöhemmin se on ollut tuhoisaa. Se kuuluu 'mekaanisen materialismin' naiiviin dualismiin. (emt., 75.)" Tämä dualismi siis tarkoittaisi perustavanlaatuaista erotusta materiaalisten prosessien ja ideoiden – ideologian – kanssa. Tällaisessa dualistisessa näkemyksessä ideologia voisi olla näennäisesti itsenäinen, näin ei kuitenkaan ole. Pietilä lainaa englantilaisen Catherine Belseyn (1940–2021) tekstiä, jossa on muotoilu:

Ideologia on kaivertunut diskurssiin siinä mielessä, että se kirjaimellisesti kirjoitetaan tai puhutaan siinä; ei ole niin, että ideologia olisikin erillinen, riippumattomana esiintyvä elementti jossain "ideoiden" vapaastivirtaavassa maailmassa, josta se sitten ruumillistettaisiin sanoihin, vaan se on tapa ajatella, puhua, kokea. (Pietilä 1991, 56.)

Ideologia keskustelun varhaisempaa vaihetta on leimannut yleisasenne, jota Pietilä (1991, 54) kutsuu tietoisuusdiskursiiviseksi, jolla hän tarkoittaa, että ideologia nähdään "joksikin tietoisuuden alueelle kuuluvaksi". Tätä tutkielmaa ohjaa rakenteellinen katsantokanta.

Tietoisuus-funktionalistisista nämä rakenteelliset näkemykset eroavat ratkaisevasti siinä, että ne näkevät ideologisen tietyllä tapaa jäsenyneiden rakenteiden tai toimintojen eivätkä tietoisuusmuotojen funktioiksi. (Pietilä 1991, 57.)

Rakenteelliset näkemykset voi tiivistää iskulauseeseen: "ei tietoisuus tuota ideologiaa vaan ideologia tietoisuutta" (Pietilä 1991, 56).

Althusser kutsuu ideologiaa *ajattomaksi* (Althusser 1989, 86). Tällä hän tarkoittaa, että hänen tarkastelussaan ei ole ideologioita vaan ideologia sinänsä. Ja se mitä tämä ideologia on, on rakenteellinen elementti, joka *konstituoii* tietoisuutta. Ajattomuudella Althusser ei tarkoita etteikö ideologioilla olisi historiaa, vaan että ideologia sinänsä on *omnihistoriallinen* (emt.).⁴

4 Althusser käyttää omana esimerkkinään Freudia. Hän esittää, että ennen Freudia unien ajateltiin olevan puhdasta lumetta ja harhaa, "päivän jäämiä", siis todellisuuden heijastuksia, utukuvia jne. (aivan kuten aiemmin esitettyssä vulgaarimarksilaisessa tai dualistisessa ideologia käsityksessä), mutta vasta Freud olisi osunut asian ytimeen kun hän on esittänyt epä-tietoisuuden – siis rakenteellisen elementin, joka on konstituiva. (Althusser 1989, 85–86.)

Tämä Althusserin ideologia esitys löytyy hänen esseessään nimeltä "Ideology and Ideological State Apparatuses" (1989). Mainitsen tämän siksi, että pääsen sillä sisään valtiokoneistojen (*State Apparatus*) käsitteeseen. Althusser jaottelee valtiokoneistot kahden pääotsikon alle: pakottavaan ja ideologisiin valtiokoneistoihin. Näitä ideologisia valtiokoneistoja Althusser listaa useita⁵ ja toteaa, että ne toimivat *pääasiallisesti* ideologian kautta, mutta sisältävät myös mahdollisuuden toimia pakottavasti (Althusser mainitsee esimerkiksi taiteiden piirissä olevan mahdollisuuden sensuuriin ideologisen valtiokoneiston käyttämänä pakottavana keinona) – mainittakoon että näin myös päinvastoin pakottavan valtiokoneiston kanssa. (emt., 73–75.) Lisäämme tähän aiemman jaottelun mukaan, että Althusserille näkemys ideologiasta on negatiivis-kriittinen ja pystymme kokoamaan kuvan: Sillä näkemys on rakenteellinen, niin ideologia on jotakin tietoisuutta konstituovaa, ja kun ihmiset elävät ideologiassa, niin se ei representoi heille heidän todellisia suhteitaan yhteiskuntaan, vaan kuvitteelliset vääristyneet suhteet. (emt., 88–89.)

Ideologia ei kuitenkaan tässäkään saa ideaalista muotoa, vaan se on materiaallinen prosessi. Ihminen *osallistuu* ideologiaan, hän "toimii sillä tavoin, mukautuu sellaisiin tapoihin, erityisesti, osallistuu sellaisiin tavanomaisiin käytänteisiin, jotka ovat jonkin ideologisen koneiston" (emt., 91, suom. O.K.). Siis jos subjekti on valinnut jonkin ajatusjärjestelmän, jota hän toteuttaa, hän "toimii ideoidensa mukaan". Jos hän uskoo Jumalaan, hän käy kirkossa, jos hän uskoo lakiin, hän noudattaa lakia, ei vain tavanomaisessa mielessä, vaan varauksettomaksi (esim. liikennevalot ilman liikennettä) ja niin edelleen (emt.).

Tutkielman pääteeman huomioiden, siis epävapauden, kiinnittäkäämme huomiota siihen, että subjekti *valitsee* ajatusjärjestelmän. Kuten olemme jo muutamaan kertaan todenneet, ideologia konstituoii subjektia. Tätä Althusser kuvaa sanalla *interpellaatio*: "*kaikki ideologia kutsuu tai interpelloi konkreettisia yksilöitä konkreetteina subjekteina* subjekti kategorian kautta" (emt., 95, suom. O.K.). Avatkaamme tätä. Ensimmäiseksi mainittakoon se keskeinen seikka, että

⁵ Uskonnon-, opetuksen-, perheen-, oikeuden-, politiikan-, ammattiyhdistyksien-, median- ja kulttuurin ideologinen valtiokoneisto. (Althusser 1989, 73.)

subjekti sanalla on kaksoismerkitys: a. subjekti vapaan persoonan mielessä, joka ymmärretään joksikin keskuksiksi, joka päättää ja on vastuussa toiminnoistaan sekä b. alamainen, siis joku, joka alistuu jonkin korkeamman alamaisuuteen pakosta tai *vapaasti*.

Althusser käyttää esimerkkinään Moosesta ja Jumalaa, joka tässä tapauksessa sopii oikein hyvin kirjoittajallekin seuraava kappale huomioiden. Pitäkäämme mielessä aiemmin käsitellyt asiat, erityisesti se, että ideologinen valtiokoneisto *täytyy paikantua johonkin*. Althusser esittää, että interpellaatio perustuu, täten siis edellyttää, jonkin absoluuttisen – keskeisen – Subjektin. Tämä Subjekti kutsuu subjektin: ”huusi hän, Jumala, hänelle pensaasta ja sanoi: >>Mooses, Mooses!>> Hän vastasi: >>tässä olen>>.” (2. Moos. 3:4). Näin Jumala kutsuu Mooseksen subjektiksi, jossa Jumala saa subjektin ja Mooses subjektiutensa, sillä nyt Mooses alkaa elämään ideologiaansa, siis suorittamaan uskonnollisia rituaaleja, elämään uskonnollista elämää. Mooseksesta tulee tämän Subjektin, Jumalan, peilikuva – Jumala luo ihmisen kuvakseen(!). Mooses tunnistaa itsensä Subjektissa ja on tyytyväinen: Amen. (Althusser 1989, 98–101.)

Tehdäkseni yhteenvedon aiemmin käsitellystä esittelen *totaliteetin* käsitteen. Totaliteetilla tarkoitetaan yleisesti ottaen jotakin monitahoista, mutta kuitenkin jollakin tapaa keskitettyä rakennelmaa. Kuten tässä on esitetty, tällä totaliteetilla ei kuitenkaan tarkoiteta yhtä perustavaa elementtiä ja sen synnyttämiä *eri tasoja*, siis ideologia ei ole jonkin perustavamman rakenteen ilmiö muoto (tämä olisi mekaanista materialismia), vaan totaliteetti koostuu epäsymmetrisesti järjestyneistä *autonomisista* rakenteista – voimme sanoa: siinä ilmenee useita eri momentteja. (Brewster 2005, 222, 224.) Nämä asiat huomioiden olemme valmiit etenemään seuraavaan kappaleeseen.⁶

6 Haluan painottaa lukijalle, että tässä en ole niinkään pyrkinyt tekemään arvioita tai perusteellista analyysiä Althusserin ideologia käsityksestä, vaan esittämään sen siinä muodossa kuin se on tarpeellista luentani kannalta. Sama pätee myös muihin mainittuihin teoreetikoihin tai filosofiin.

2.2 VIERAANTUMINEN

Tämän luennan selkärangan muodostaa vieraantumisen käsite. Tämä käsite on paljon esillä marksilaisessa keskustelussa (esim. jo mainittu Ollman 1976, myös Lakkala et. Paastela 1980, 107–113; Frisby 2011a; Frisby 2011b), mutta sen klassinen muotoilu löytyy Marxia edeltävältä Feuerbachilta. Vaikka luentaani ohjaa ensisijaisesti marksilainen viitekehys, niin tässä vieraantumista esittelevässä kappaleessa seuraan käsitettä kuin se siirtyy Feuerbachilta Marxille.

Feuerbachilla vieraantuminen tarkoittaa ihmisen oman olemuksensa siirtämistä hänen ulkopuolelleen. Feuerbach näkee, että olion olemus paljastuu olion pääasiallisessa objektissa. Hän käyttää esimerkkinään ensin eläimiä. Kasvinsyöjän pääasiallinen objekti on kasvi, ja juuri tämän vuoksi tätä eläinten joukkoa kutsutaan kasvinsyöjiksi – se on niiden olemus. Päinvastoin lihansyöjän pääasiallinen objekti on liha. Myös esimerkiksi silmän objekti ei ole maku, vaan valo. Tästä syystä silmää voidaan nimittää ”valon elimeksi”, sillä sen objekti on valo ja täten se määrää sen olemusta. (Feuerbach 1966, 8–11.)

Feuerbachin teoksen tarkoituksena on esittää periaatteet (*Grundsätze [...]*) uudelle filosofialle. Hän tarkkaa siis teoksessaan mennyttä filosofiaa. Pohjutan tällä huomiota siihen, että Feuerbach mainitsee ihmisen objektiksi Jumalan. Huomautus voi tuntua erityisesti nykypäivänä eriskummalliselta, mutta Feuerbachin aikana, teologian ja niin sanotun spekulatiivisen filosofian aikana⁷, tämä ei ole kaukaa haettu väite. Tällä hän siis haluaa sanoa, kuten osoitti aiemmilla esimerkeillä, että ihmisen olemus löytyy Jumalasta. Feuerbach ei kuitenkaan ole teologi, joten tällä hän ei tarkoita, että koska *Raamatussa* kerrotaan miten Jumala loi ihmisen kuvakseen, niin ihmisen olemus olisi löydettävissä Jumalasta, vaan että se mitä luemme Jumalalle kuuluvaksi, on

⁷ 1600- ja 1700-luvun filosofiassa keskiaikaisia käsityksiä aletaan syrjäyttää – teologiasta siirrytään filosofiaan. Näillä varhaismoderneilla ajattelijoilla Jumala on yhä keskeinen osa systeemejä, mutta Jumala nähdään pääasiassa yhtenä osana pitävän systeemin oikeutusta. Jumalan roolin voi nähdä vahvana keinona argumentoida erilaisia skeptisiä järjestelmiä vastaan. 1800-luvulle tultaessa, jossa yhteydessä erityisesti puhutaan spekulatiivisesta filosofiasta, Jumala on jo taas väistynyt taaemmalle puhtaasti rationaalisuutta korostavan puheen tieltä. Jumala voi kuitenkin olla eksplisiittisesti tai implisiittisesti osa näissä myöhemmissäkin systeemeissä, vaikka niissä korostetaankin järkeä – Jumala voi edustaa absoluuttista järkeä. (Popkin 1999, 329–336, 422, 517, 525).

itseasiassa oma luontomme (emt.). Esimerkiksi *Raamatussa* kerrotaan miten Jumala ilmoittaa kymmenen käskyä – Jumalan Lain – Moosekselle (2. Moos. 20). Oikeusjärjestelmä siis ikään kuin tippuisi taivaalta ihmisten käsiin. Tosiasiassa ihminen tietenkin *itse* ajattelee yhteiskuntaansa ja tilannettaan, ja päätyy muotoilemaan oikeuden (oikeustieteellisen) idean. Täten uskonnollisessa ajattelussa ihmisen luonto on *vieraantunut* hänen ulkopuolelleen.

Marxin muotoilussa ihmisen olemus on *tuotanto* (Craib 1997, 88–89). Kun tämä *laji-oleminen*, joka siis marksilaisittan käsitetään tuottamiseksi, vieraantuu ihmisen ulkopuolelle, niin tällä tarkoitetaan sitä, että tuotannolla ja tuotteilla on olemassaolo ihmisen ulkopuolella *ulkopuolisena* (Craib 1997, 89). Ihmisen olemus saavuttaa *kuin* itsenäisen olemassaolon – siitä tulee *toinen-luonto* (emt.). Tämä samainen ilmiö on mitä luultavammin tutumpi nimellä *reifikaatio*.⁸

Lisäämme näihin huomioihin vielä viimeisen komponentin, joka tulee Simmeliltä. Simmel esittää kaksi eri käsitystä kulttuurista: subjektiivinen kulttuuri ja objektiivinen kulttuuri. Näillä termeillä hän yksinkertaisesti tarkoittaa sitä, että yksilö *tuottaa* subjektiivista kulttuuria, joka saadessaan hänestä ulkopuolisen aseman tulee luetuksi objektiivisen kulttuurin piiriin. (Craib 1997, 154.) Tämä jaottelu nousee keskeiseksi lopulta siitä syystä, että *ymmärrän identiteetin kulttuurilliseksi*.

2.3 EPÄVAPAUS

Tässä tutkielmassa on meidän orientoiduttava vapauteen jokseenkin rennolla asenteella – erityisesti siksi, että tämä ei ole filosofinen tutkielma vaan kaunokirjallisen teoksen analyysi. Sillä jos otamme vapauden varsin vakavasti, ankarasti, niin:

[a]nkaran metafyyysisessä mielessä ilmaistuna olemme [vapaita kun olemme O.K.] täysin riippumattomia muiden luotujen olentojen vaikutuksesta [...] sielu on oman luontonsa ansiosta täysin

⁸ Saksankielisessä keskustelussa käytetään kahta eri termiä vieraantumisesta puhuessa: *Entfremdung* ja *Vergegenständlichung*. Tällä muotoilulla jonka esitin haen viimekädessä termiä *Vergegenständlichung*, joka vastaa termiä reifikaatio. (Williams 1988b 33–37.)

säännönmukaisessa suojassa kaikilta ulkoa tulevilta sattumilta (Leibniz 2011, 226.)

ja varmasti myönnämme, että tämä on liian vahva määritelmä vapaudelle, sillä siihen emme voi yhtyä ilman merkittäviä metafysisiä olettamuksia.

Kirjoittaja asettuu poleemisesti sosiologiaa vastaan ja vastustaa *kategorioita*.

Sosiologia madaltaa sosiaalisen elämän erinäisten "roolien" ja "sosiaalisten persoonallisuuksien" kanssakäymiseksi. Mikään realiteetti, joka on korkeammalla kuin nämä ihmisyyden fragmentit ja niiden vuorovaikutus luetaan joksikin, jolla on mystinen luonto. (Slaughter 1980, 5, suom. O.K.)

Käännyn Simmelin puoleen:

Ihmisen vapauden puute on toki vasta kovin pinnallisesti ilmaistu sillä, että sanotaan hänen olevan riippuvainen ulkoisista voimista. Tälle ulkoiselle riippuvuudelle löytyy vastine niistä sisäisistä suhteista, jotka kietovat sielun jonkin intressin tai toiminnan niin kiinteästi toisiin sieluihin, että sielun itsenäinen liike ja kehitys estyvät. Epävapaus ulospäin jatkuu hyvin usein ihmisen[sic]⁹ sisäänpäin; se antaa yhdelle psyykkiselle alueelle tai energialle muut alleen peittävän painotuksen, niin että tämä ikään kuin sekaantuu toisten alueiden tai energioiden kehitykseen ja häiritsee näiden omalle itselleen kuulumista. (Simmel 1997, 55.)

Asetan siis ensisijaiseksi tässä asiassa itsekin totaliteetin käsitteen. *Ihmisen identiteetti on rajoittunut, jos se on yksipuolinen.*

Olen kuvaillut ideologisia valtiokoneistoja ja olen maininnut käsittäväni persoonan kulttuurilliseksi. Olen lisäksi kuvannut vieraantumisprosessin, joka tarkoittaa marksilaisessa viitekehyksessä vieraantumista tuottamisesta, ja sen vaikutuksen – reifikaation. Kunhan ymmärrämme kulttuurin tarpeeksi laaja-alaisesti, niin olemme vieraantuneet kulttuurin tuottamisesta siinä mielessä missä se, mitä Simmel kutsuu objektiiviseksi kulttuuriksi – *toiseksi-luonnoksi* – määrää meitä siinä määrin, että oma subjektiivisen kulttuurin luomisprosessimme on

9 Käännöstä verrattu englanninkieliseen versioon (Simmel 2011). Kyseessä on kirjoitusvirhe, oikeammin kuuluisi: Epävapaus ulospäin jatkuu hyvin usein ihmiseen sisäänpäin.

surkastunut. Otamme vastaan kutsun, tulemme interpelloiduiksi, erinäisiin valmiisiin muotteihin, kategorioihin. Nämä valmiit muotit eivät ole taivaalta tippuneet eivätkä ne ole luontoa, vaan, kuten aiemmassa lainauksessa Simmel laittaa, ne ovat toisia sieluja, ihmisten kätten *työtä*. "Kaikki tuottaminen on yksilön objektivoitumista [Vergegenständlichung]¹⁰" (Marx *Grundrisse*, lainattu teoksesta Slaughter 1980, 49, suom. O.K.).

Epävapaus on siis sitä, että syystä tai toisesta pitäytyy yksinomaan *objektiivisen* kulttuurin piirissä. "[I]hmisten itseluottamus, vapaus, on palautettava kaikkien ihmisten sydämiin" (kirje Marxilta tohtori Rugelle toukokuussa 1843, lainattu teoksesta Slaughter 1980, 8, suom. O.K.).

2.4 DIALEKTIikka TAI VAPAUS

Ideologiaan synnyttään – olemme siis melko kiipelissä. Jos ideologia on jokin ulkopuolelle kehittynyt rakenne, joka määrää kutsumalla subjekteja, niin jääkö jäljelle mitään vapautta? Althusser tukeutuu tieteeseen: Marx on osoittanut tien ulos ideologiasta, oikean tieteellisen asenteen. Täten Althusser voi sanoa että on olemassa tie ulos ideologiasta, ainakin tieteentekemisen kannalta. Minä en kuitenkaan tukeudu tähän. En puhu tieteestä enkä tieteellisyydestä – en voi allekirjoittaa sanoja "talous määrää viimekädessä". (Brewster 2005, 222.)

Löydän tieni dialektiikasta. Dialektiikka tarkoittaa ajatusjärjestelmää, jossa keskeiseksi nousevat vastakohtien merkitys ja liike – kehitys. Lenin (1962, 313) esittää että mistä tahansa lauseesta voimme löytää dialektiikkaa. "Oulun yliopisto on rakennus", rakennuksia on maailma täynnä, se on yleiskäsite, mutta Oulun yliopisto on paikannettu. Erillinen on yleisen vastakohta – siis tässäkin lauseessa on dialektiikkaa. "Näin muodoin *mistä tahansa* lauseesta voidaan (ja täytyy) löytää ikään kuin 'solusta' *kaikkien* dialektiikan ainesten alkeita ja osoittaa siis, että dialektiikka on yleensä ominaista kaikelle ihmisen tiedostamistoiminnalle" (emt., 314). Lisäämme tähän vielä painotuksen *olemassaolosta*. Ottamalla tämän väitteen vakavasti sanomme siis, että *pari ja vastapari ovat molemmat jo*

10 Ks. viite 8

olemassa – emme kuvittele, että jotakin ilmestyy tyhjästä. ”Negatiivinen toimii ja työskentelee positiivisen sydämessä. Mahdollinen ei ole todellisen ulkopuolinen, tulevaisuus ei ole olemassaolevan ulkopuolinen: ne ovat läsnäolevina ja toimivina.” (Lefebvre 1980, 154.) On siis tärkeää painottaa *käytäntöä*.

Näine huomioine sanomme: siellä missä on epävapautta, on myös vapautta. Löydämme vastarannan kiiskejä¹¹, jotka pyristelevät vallitsevia arvoja vastaan. Välttääksemme kuitenkin liiallisen kytkeytymisen romantiikan neron kulttiin tai muuhun elitistiseen asenteeseen sanommekin: siinä missä on epävapautta, on vapautta. Ne korkeammat periaatteet, joita sosiologia manasi, yksilöllisyys, on otettava vakavasti. Universalisoimme sen ohjeen minkä Benjamin on esittänyt kirjailijalle: ”*ajattele*, reflektoi paikkaasi tuotantoprosessissa” (Benjamin ”The Author as Producer”, lainattu teoksesta Slaughter 1980, 181).

Ymmärrän vapauden Baruch Spinozan (1632–1677) kautta; esitän vapauden kahdella termillä: passio ja aktio. Nämä termit voi toisaalta sivuuttaakin ja turvautua tutumpiin termeihin passiivisuus ja aktiivisuus. Passiivisuus, tai passio, on tulla vaikutetuksi ulkopuolelta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita *täyttä toimimattomuutta* (huom. ei siis mekaanista!), vaan ”X:n voidaan sanoa olevan passiivinen, kun jotain sattuu, jolle X:n voidaan sanoa olevan vain osa syy. [...] X tekee jotakin, mutta mitä X tekee täytyy selittää jollakin toisella syyllä” (Parkinson 2009a, 42, suom. O.K.). Tässä tunnistamme ideologian ja sen esittämän kutsun – Jumala *kutsuu* Moosesta. Aktiivisuus, tai aktio, on tulla *tietoiseksi vaikuttavasta syystä*. On siis tunnistettava se *toimija*, joka on vastuussa interpellaatiosta. Meillä täytyy siis olla epäselvien ideoiden sijaan, ideoiden, joita ajattelemme yhdistämättä niitä syyhyn, adekvaatteja ideoita – siis ideoita, joissa yhdistämme syyn ja seuraksen (Parkinson 2009b, 321, 323). Tästä syystä vapaus alkaa ”reflektoidulla paikkaasi tuotantoprosessissa”, kuten Benjamin sanoo (Benjamin ”The Author as Producer”, lainattu teoksesta Slaughter 1980, 181) – kysymällä olenko *minä* identiteettini taustalla, vai joku muu.

11 Erityisesti nämä niin sanotut ongelmalliset yksilöt esiintyvät keskeisesti romantikoilla ja modernistisessä kirjallisuudessa.

3. ANALYYSI

3.1 VALLANKUMOUS

Aloittakaamme aivan alusta. Vanha sika, Majuri, kerää Kartano-nimisen pientilan eläimet koolle puhuakseen niille. Sillä on kerrottavanaan muuan uni. Ennen kuin hän kuitenkaan kertoo unestaan hän pitää palopuheen eläimien tilasta ihmisen omistamilla maatiloilla. Eläimet tulevat riistetyiksi niiden työntuloksesta, sillä ne saavat tuotostaan itselleen vain sen osan minkä he välttämättä tarvitsevat elääkseen, loput pitää ihminen ja kuluttaa mielensä mukaan. Ihminen on universaali kuluttaja, sillä se ei tuota itsestään mitään: ei maitoa, ei munia ja niin edelleen. "Tämä on sanomani teille, toverit: vallankumous!" (EV, 15). Majurin puhe on hyvin ihmisvastainen, se siis tekee tiukan kahtiajaon, joka kiteytyy lopulta muotoon: "Kaikki ihmiset ovat vihollisia. Kaikki eläimet ovat tovereita" (emt.). Majurin unen sisältö, jonka hän vallankumous puheen jälkeen esittää, on vallankumouslaulu nimeltä "Englannin eläimet". Eläimet oppivat laulun nopeasti ja laulavat sitä yhdessä kovaan ääneen, joka herättää Kartanon omistaja Jonesin, joka ampuu haulikolla varoitusammuksen ladon seinään, joka saa eläimet livehtamaan takaisin makuusijoilleen.

Meidän on välittömästi poimittava joitain huomioita Majurin puheesta. Hän esimerkiksi esittää niin sanotun mekanistis-fatalistisen näkemyksen vallankumouksesta (Althusser 2005, 68): "En tiedä milloin sen vallankumouksen hetki koittaa, siihen voi kulua viikko tai sata vuotta, mutta tiedän yhtä varmasti kuin näen nämä oljet jalkojeni alla, että ennen pitkää oikeus tapahtuu" (EV, 15). On myös huomioimisen arvoista, että Majuri sanoo *kaikki eläimet ovat tovereita*. Sillä jos kysymme vallankumousta, niin emme kysy mitään yksinkertaista asiaa. Vallankumousta ei siis voi kuvata dikotomialla: tympääntyneet eläimet – alistava ihminen, se tarvitsee otolliset olosuhteet, jotka ovat monen eri elementin tulos. Nämä olosuhteet ovat tietysti läsnä, sillä teos on vallankumouskertomus.

Vallankumous siis on heterogeenisten, kutsukaamme niitä kohdoteos huomioon ottaen *heterogenuksellisiksi*, elementtien kooste – se on *ylimääräytynyt* (Althusser 2005, 49–92). Vallankumousta ei ole kuviteltavissa, jos Kartanon tilalla ei olisi suurta joukkoa eri eläinlajeja¹². Mainitsin erityisesti Majurin sanat “kaikki eläimet ovat tovereita” (EV, 15), sillä muuan kohtausta suuressa ladossa hänen pitäessään puhetta, osoittaa erityisen vahvasti tämä *genuksellisen* piirteen. Majurin pitäessään puhetta jostakin kolosta kaivautuu esiin neljä rottaa. Välittömästi puhetta kuuntelemaan tulleet tilan koirat hirmustuivat ja alkoivat jahdata niitä. Rotat kuitenkin onnistuivat pakenemaan. Majuri ottaa asian välittömästi käsittelyyn ja esittää kysymyksen: “Ovatko villieläimet, kuten rotat ja kaniinit, ystäviämme vai vihollisiamme? *Äänestäkäämme siitä*” (EV, 15–16, korostus lisätty). Huomioimisen arvoista teoksen jatkon kannalta on äänestys itsessään, mutta nyt keskitymme äänestys tulokseen: se ei ole yksipuolinen, kolme koira sekä kissa äänestivät vastaan. *Ylimääräytyminen*, siis tämä heterogenuksellinen elementti, ei tarkoita täyttä yhdenmukaisuutta, vaan todellakin erilaisten, jopa ristiriitaisten, elementtien keskinäistä vaikutusta otollisella hetkellä.

Näistä lajeista keskeisen aseman ottavat itselleen siat älykkyytensä vuoksi. Muut siat muodostavat Majurin pitämästä puheesta täydellisen ajatusjärjestelmän, jota he nimittävät *animalismiksi*. Siat kokivat alkeisluonteista vastarintaa heidän esittäessään animalismia muille eläimille. Nostan kaksi vallankumouksen vastaista huomiota erityisesti esille, sillä ne eivät rajoitu vain tähän kirjan alkuvaiheelle, vaan ovat osa suurempaa merkityskokonaisuutta. Ensiksi jo mainitsemani mekaaninen käsitys vallankumouksesta. Eläimet kysyvät sioilta “Jos tämä vallankumous kerran joka tapauksessa syntyy, mitä väliä sillä on teemmekö me työtä sen puolesta vai emme?” (EV, 21). Siat joutuvat tietysti selittämään, että tämä on animalismin hengen vastaista. Toinen passiivisuuteen

12 Tämän osoittaa jo esimerkiksi työnjako sikojen ja muiden eläinten välillä, joista erityismaininta menee tietysti työhevosielle. Lisäksi esimerkiksi heinäkorjuussa korostetaan pieneläinten (linnut) merkitystä työn tarkkuudessa – heinät tulevat kerättyä erittäin tehokkaasti, koska linnut keräävät nekin heinät, jotka tippuvat maahan muilta. Kaikki rahalla tehtävät hankinnat Eläintilalla myös perustuvat erilaisiin myytäviin tuotteisiin, esimerkiksi kanojen muniin.

ohjaava ajatusjärjestelmä, jonka suosion kanssa siat joutuvat painimaan on uskonto, jota levittää korppi Mooses. Hän puhuu eläimille taivaallisesta Sokeritoppavuoresta, jonne kaikki eläimet pääsevät kuoleman jälkeen. Sokeritoppavuorella on seitsemänä päivänä viikossa sunnuntai ja siellä on kaikkea mitä suinkin voi toivoa yllykkyllin. “[S]iat saivat todistella hyvin ankarasti vakuuttaakseen niille [eläimille O.K.], ettei sellaista paikkaa ollut.” (EV, 22.)

Aatteen lisäksi tarvitaan fyysiset olosuhteet. Teos alkaa kuvauksella Kartanon omistajasta Jonesista, joka on toimittamassa ilta-askareita ennen yölle menoa. Hän on kuitenkin umpihumalassa ja tekee siitä syystä virheitä. Hän on aikoinaan ollut etevä maanviljelijä, mutta hän on alkoholistoitunut ja menettänyt otteensa. Tilan rengit eivät sen parempaan pysty syystä tai toisesta. Nämä heikkoudet kulminoituvat eräänä kesäkuisena päivänä, jona Jones ja rengit unohtavat syöttää eläimet, josta pillastuneena ne nousevat spontaanisti kapinaan.

3.2 SIKATILA

Vallankumous tuottaa tulosta, eläimet ajavat ihmiset pois tilalta. “Englannin eläimet” raikaa, *se lauletaan seitsemän kertaa*, ja animalismin periaatteet tiivistetään seitsemään käskyyn:

1. Jokainen kahdella jalalla kulkeva on vihollinen.
2. Jokainen neljällä jalalla kulkeva tai siivekäs on ystävä.
3. Yhdenkään eläimen ei pidä käyttää vaatteita.
4. Yhdenkään eläimen ei pidä nukkua vuoteessa.
5. Yhdenkään eläimen ei pidä juoda alkoholia.
6. Yhdenkään eläimen ei pidä tappaa toista eläintä.
7. Kaikki eläimet ovat tasa-arvoisia. (EV, 28.)

Nämä käskyt ovat oleva *muuttumaton laki* ja eläimet ovat elävä näitten lakien mukaan iäti. Lisäksi Kartano nimi vaihdettiin Eläintilaksi.

Välittömästi käy selväksi miksi olen nimennyt väliotsikkoni siksi mikä se on. Ensimmäinen suuri tehtävä maatilalla on heinänteko, mutta ennen sitä siat lypsävät lehmät. Eläinten kesken viriää kysymys: mitä tehdään maidolle? Toinen johtavista sioista, Napoleon, huutaa lakonisesti “Älkää piitatko maidosta, toverit!

[...] siitä pidetään kyllä huoli” (EV, 29). “Niinpä eläimet marssivat heinäpellolle aloittaakseen heinänteon, ja kun ne illalla palasivat, huomattiin maidon kadonneen” (emt.).

Eläimille paljastuu, että siat ovat ottaneet maidon lisätäkseen sen omaan ruokaansa. Ruoan epätasainen jako tulee myös ilmi, kun omenat alkavat kypsyä. Ensiksi aiotaan syödä puusta pudonneet omenat, ja pidettiin itsestään selvänä, että nämä pudonneet omenat jaettaisiin eläinten kesken tasaisesti. Siat kuitenkin ilmoittivat *täydellisen yksimielisinä*, että omenat tulevat sikojen käytettäväksi. Eivätkä vain pudonneet omenat, vaan myös sadon kypsyttyä puista kerättävät omenat.

Olen nyt pohjustanut otsikkoni “Sikatila”. Käsittelen seuraavaksi keinot (lue: tunnistan valtiokoneistot), joilla siat alistavat muut eläimet ja sen jälkeen esitän ne oikeutukset, joilla siat selittävät tekonsa.

Ensimmäinen merkittävä ero vanhan Majurin oppeihin, jota siat alkavat ajamaan on päätösvallan kaventaminen. Eläintilalla oli tapana kokoontua sunnuntaisin latoon pitämään yleiskokous. Siellä suunniteltiin viikon työt, ja erityisesti “esitettiin päätöslausemia” (EV, 33). “Päätöslausemien esittäjinä olivat aina siat. Muut eläimet osasivat kyllä äänestää, mutta ne eivät pystyneet koskaan keksimään omintakeisia päätösehdotuksia” (emt.). Tärkeää oli kuitenkin se, että näistä päätöslausemista *väiteltiin*. Siat siis niin sanotusti noudattavat Majurin oppia ja “päätivät kaikki maatilan hoitoa koskevat kysymykset” (EV, 47), mutta nämä päätökset piti vahvistaa enemmistö äänestyksellä. Sanon niin sanotusti siksi, että emme voi varmuudella sanoa onko Majuri vahvasti sitä mieltä, että *vain* hänellä olisi päätösvaltaa esittää kysymyksiä. Näin siat kuitenkin tuntuvat tulkitsevan asian. Kuitenkaan ei mene kauaakaan, kun Napoleon ilmoittaa, että väittelyt eivät enää tule kysymykseen. Siat hänen johdolla tulevat päättämään maatilan asiat, sillä muut eläimet ovat alttiita tekemään vääriä päätöksiä.

Juuri ennen tätä ilmoitustaan Napoleon on myös tuonut esille mielipiteensä äänestyksestä. Kohtaamme instanssin, jota teoria osassa on kutsuttu pakottavaksi, tai repressiiviseksi, valtiokoneistoksi. Kirjan alussa esitellään nimeltä

kolme koiraa: Sinikello, Jessie ja Napsu. Hieman myöhemmin syntyy hyvän kokoinen pentue, mutta Napoleon nappaa nämä pennut kasvattaakseen ne – eristettyinä. Eläintilalla on käyty kiivasta väittelyä muuan tuulimylyn rakentamishankkeen johdosta. Tätä hanketta johtaa Lumipallo niminen sika ja häntä vastassa on Napoleon. Lopullisessa kokouksessa, jossa äänestettäisiin tuulimyly hankkeen puolesta tai sitä vastaan, tuo Napoleon esiin kasvatuksensa hedelmät. Hän on kasvattanut pennut *poliisin* työhön. Juuri ennen äänestystä hän usuttaa koirat Lumipallon kimppuun ja ne ajavat hänet pois maatilalta sinetöiden tuulimylyn rakentamisen kohtalon: äänestystä ei pidetä. Tämän jälkeen hän ilmoittaa, kuten aiemmin mainitsin, myös väittelyjen lopettamisesta.

Poliisilla, siis koirilla, on siis suoraan väkivaltaan yhdistettävä pakottava funktio. Edellisessä tapauksessa ne ajoivat Lumipallon pois tilalta, mutta muualla kirjassa ne toimivat pelotteen tavoin: jos jotakin Napoleonin päätösvaltaa uhmaavaa on ilmassa koirat murisevat pelottavasti. On mainitsemisen arvoista teemani (epävapaus) kannalta, että näitä poliisin funktiota suorittavia koiria *ei nimetä lainkaan*. Ne ovat vain koiria. Koirien lisäksi Napoleon valjastaa lampaat osaksi pakottavaa valtiokoneistoa. Lampaiden funktio Napoleonille on *hiljentäminen*. Ne määkivät kovalla äänellä ja taukoamatta niille opetettua fraasia estääkseen keskustelun. Nämä molemmat funktiot: pelottelu ja hiljentäminen esiintyvät välittömästi Napoleonin ottaessaan itselleen johtajan aseman karkotettuaan Lumipallon. Muutama liiallista yksilöllisyyttä osoittava sika pyrkii esittämään vastalauseita, mutta

samassa Napoleonin ympärillä istuvat koirat päästivät kuuluviin matalan, uhkaavan murinan, ja siat vaikenivat ja istuutuivat jälleen paikoilleen. Sitten lampaat alkoivat määkiä täyttä kurkkua: >>Neljä jalkaa hyvä, kaksi jalkaa paha!>> Tätä jatkui lähes neljänneksen, ja se teki lopun kaikista keskustelun mahdollisuuksista. (EV, 54.)

Eläintilan vallitsevaksi aatteeksi tulee Kuri.

Muuttumattomuus ja muuttuvuus ovat myös keskiössä sikojen kontrollissa. Kuten muistamme animalismin periaatteiden piti olla muuttumattomia. Siat kuitenkin tarpeensa mukaan lisäävät niihin lisämääreitä, jotka lukijalle tietenkin

ovat selvät ensimmäisistä muutoksista alkaen, mutta tämä toiminta paljastuu myös eläimille, kun muuan sika, Vinku, jää kiinni itse teosta. Siat siis sallivat omassa toiminnassaan muuttuvuuden, mutta kuitenkin opettavat edelleen muuttumattomuutta. Tämä ilmenee siinä, miten siat korvaavat vallankumous käsitteen tasavallan käsitteellä puhuessaan muille eläimille. Napoleon määräyksestä laulu "Englannin eläimet" kielletään. Kun eläimet kysyvät syytä tälle päätökselle Napoleonin äänitorvena toimiva Vinku esittää, että

>>Englannin eläimet>> oli vallankumouslaulu. Mutta Vallankumous on nyt täysin toteutunut. [...] >>Englannin eläimissä>> me ilmaisimme kaipuumme tulevien päivien parempaan yhteiskuntaan. Mutta tuo yhteiskunta on nyt pysyvästi perustettu. Selvästikin tämä laulu on tästä lähtien tarkoitukseton. (EV, 98.)

Napoleon laittaa kulttuurista (ideologista) valtiokoneistoa edustavan sian nimeltä Pikkarainen toimiin, ja tämä Pikkarainen, valtionrunoilija, sepittää uuden laulun, joka korvaa tämän edeltävän. Samaiseen sarjaan kuuluu myös esimerkiksi paljon myöhemmin toteutettu Majurin sanojen vääristely. Majurihan oli nimenomaan vallankumouksellinen, mutta sikojen passiivisuuteen ohjaavassa opissa Majuri olisi vallankumouksen sijasta puhunut tasavaltalaisuudesta. Siat antavat muiden tilan eläinten vaipua siihen mekanistis-fatalistiseen näkemykseen osana vastarinnan häivyttämistä, jota he suorittaessaan vallankumousta nimittivät taantumukselliseksi. Tähän yhdistyy myös aiemmin esitelty Mooses-korppi, joka edustaa uskonnollista (ideologista) valtiokoneistoa. Tasavallan aikana, siis sikojen hirmuvallan aikana, siat eivät häädä Moosesta pois, vaan ruokkimalla palkitsevat sitä, jotta se pysyisi Eläintilalla levittämässä passiivisuuteen johtavaa uskonnollisuutta. Passiiviseen tyytyväisyyteen houkuttelun viimeistelee nationalistiseen asenteeseen yllyttäminen. Tämä ilmenee jo hyvin varhain Lumipallon esittämässä vaateessa, että kaikkien eläinten on oltava valmiita jopa kuolemaan Eläintilan puolesta. Kirjan lopulla, kun tasavaltalaisuus on huipussaan, tämä nationalismiin aate on vahvimmillaan. Eläintilan eläimet ovat ylpeitä siitä, että he elävät keskenään, toisin kuin muut eläimet, piittaamatta siitä, että heidän elämänsä on aivan yhtä raskasta kuin muuallakin.

Muuttuvuus ilmenee sikojen kontrollissa myös enenevänä yksilöllisyyden korostamisena, mutta vain henkilökulttina – tämä on keskeinen oikeutuksen väline. Ensiksikin Napoleon tullaan näkemään lähes jumalallisena. Kaikki hyvä ja merkityksellinen nähdään hänen kauttaan ja kaikki paha Lumipallon kautta¹³: “Eläimet olivat hillittömästi peloissaan. Niistä tuntui, että Lumipallo oli jonkinmoinen näkymätön vaikutus, joka tunkeutui ilmaan niiden ympärille ja uhkasi niitä kaikenlaisilla vaaroilla” (EV, 74.) Toiseksikin vallankumouksesta, tai mistä tahansa kulttuurisesta siirtymästä, jää jälkeen *jäänteitä*. Näillä jäänteillä voi tietenkin olla negatiivisia tai positiivisia vaikutuksia. Teoksessa siat joutuvat kamppailemaan esimerkiksi sen heille negatiivisen jäänteen kanssa, joka on vallankumouksellinen asenne, kuten aiemmin esitin. Majuri on keskeinen positiivinen jäänteille, sillä hänen kauttaan rakennetaan henkilökultti. Napoleon etunenässä alkaa kehittämään uudenlaisia yhteisöllisyyden muotoja, joissa kuitenkin taustalla korostuu yksilöllisyys. Kaikista kärjistyneimmillään tämä on siinä, että he kaivattavat Majurin kallon asetettavaksi lipputangon luokse kunniamenoja varten. Lisäksi jo aiemmin käsiteltyyn “Englannin eläimiin” liittyen voi sanoa, että tätä laulua ei vain korvannut tasavaltalaislaulu, vaan lisäksi sen korvaa kunnialaukaukset haulikosta. Uskaltanen sanoa, että vaikka kunnialaukaus ilmentääkin yhteisöllisyyttä on sillä huomattavasti yksilöllisempi olemus kuitenkin – sillä jonkun yhden henkilön hant haulikko täytyy laukaista.

Näiden kunnialaukausten piti olla hyvin harvakseltaan suoritettu rituaali, aluksi piti ampua vain kahtena merkkipäivänä: Navetan taistelun vuosipäivänä ja Vallankumouksen vuosipäivänä. Todellisen yhteisöllisyyden – siis kaikkien keskeisen yhteisöllisyyden – illuusio alkaa kuitenkin rappeutumista rappeutumaan teoksen edetessä ja sikojen ottamien valtuuksien kasvaessa. Mielestäni tämä kulminoituu tilanteeseen, jossa eläimet ovat puolustaneet maatilaansa toista kertaa ihmishyökkäystä vastaan. Siinä missä aiemmin eläimet olivat hurmiossa,

13 Vrt. Slaughter 1980, 7

Israelilaiset elävät Jumalan sanan kautta. Merkitys liittyy heidän sanomisiinsa ja tekemisiinsä vain Jumalan kautta. Jokainen kokemus, jokainen objekti tässä kokemuksessa, lähestytään ja sisäistetään vain Kaikkivoivan mukaan ja hänen voimiansa kautta. Objektit, tapahtumat ja tekemiset ansaitsevat tulla kuvatuksi vain jos ne kuvauksessaan kuvaavat jumalallista päämäärää. (Suom. O.K.)

saavuttaessaan voiton ja itsenäisyyden maatilalla, laulaneet ”Englannin eläimet” seitsemän kertaa, niin nyt Napoleon *ammuttaa haulikkoa seitsemän kertaa* voiton kunniaksi.

Perinteisin oikeutuksen muoto on tietysti puhuminen. Esimerkiksi juuri tästä voitosta puhuessaan muut eläimet ovat suunniltaan, sillä voitto ei tullut helposti eikä halvalla. Taistelun aikana heidän suuresti uurastamansa työntulos – tuulimyly – tuhottiin. Kuitenkin jo muutaman kerran mainittu sika nimeltä Vinku selosti heille miten tärkeä ja merkittävä tämä voitto on. Kun eläimet vihdoinkin kuulivat seitsemän laukausta ja ”kun ne kuulivat Napoleonin puheen, jossa tämä onnitteli niitä niiden toiminnasta, niistä alkoi loppujen lopuksi tuntua, että ne olivat saavuttaneet suuren voiton” (EV, 96). Tämä Vinku, jota olen jo nimittänyt sikojen äänitorveksi, edustaa kaunopuheisuutta. Tämä ilmenee erityisesti siitä, miten häntä kuvataan: ”Ladellen lukuja kimeällä, nopealla äänellä [...]” ja ”kun se väitteli jostakin vaikeasta asiasta, sillä oli tapana hypellä puolelta toisella ja huiskia saporollaan, mikä tuntui jollain lailla hyvin vakuuttavalta” (EV, 100, 21). Hän siis käyttää retorisia keinoja edukseen – intonaatiota ja eleitä. Samanlainen tapaus esiintyy toistuvasti: eläimet ihmettelevät jotakin käännettä, tai uutta määräystä ja Vinku tulee paikalle selittämään. Esimerkiksi Lumipallon häädön jälkeen hänen aikaisemmat urotekonsa mitätöidään uskottelemalla muille eläimille, että he eivät muista menneitä tapahtumia oikein. Myös muutokset animalismin periaatteissa oikeutetaan samalla muistamiseen liittyvällä selityksellä.

Napoleon, vaikkakaan omaamatta erityisiä puheenlahjoja, on luettava siltikin Vingun kanssa samaan kastiin. Hänellä on lahjakkuuden sijaan auktoriteetti – muistakaamme Eläintilaa ohjaava keskeinen aate: Kuri. Tämä auktoriteetin asema kiteytyy Jyskyn hokemaan: ”Napoleon on aina oikeassa” (EV, 56). Tässä palaamme teoria osuudesta tuttuun subjektin kaksoismerkitykseen. Mitä on olla *kurinalainen*? Se on luonteenpiirre, mutta myös olla *alamainen* – Kurin alla –, subjekti ja subjekti.

3.3 JYSKY

Jysky on paradigmaattinen tapaus epävapaudesta, mutta myös lopulta esimerkki vapaudesta. Ei siis ole niin, että *siellä* jossain on eliitti hevonen, joka on vapaa, vaan *siinä* missä on epävapautta, on vapautta – eli Jyskyssäkin piilee vapaus, mutta tukahdettuna. Jyskyn identiteetin määrää suurelta osin teosta yksinomaan ulkoinen vaikutus. Hänen identiteettiään siis määrää se, mitä kutsun objektiiviseksi kulttuuriksi. Ihmisen aikana, kuten myös sikojen aikana, hän on työhevonen. Kuitenkin teoksen lopulla hänestä löytyy subjektiivinen momentti – siirtymä passiivisuudesta aktiivisuuteen. Seuraavaksi osoitan tämän.

Kuten jo mainitsin, hän on kurinalainen. Tämä on ollut havaittavissa jo hyvin varhaisessa vaiheessa teoksessa, siis jo ennen kuin Napoleon kiristää otettaan. Kun vallankumouksen jälkeen siat kehittävät animalismin opinkappaleet, niin heidän

uskollisimmat opetuslapset olivat molemmat työhevokset, Jysky ja Apila. Näiden kummankin oli hyvin vaikea ajatella mitään omintakeista, mutta kun ne kerran olivat hyväksyneet siat opettajikseen, ne imivät itseensä kaiken mitä niille kerrottiin ja välittivät sen muille eläimille yksinkertaisina väittäminä. (EV, 22.)

Jyskyn oma luonne kiteytyy työnteossa: “>>Minä teen kovemmin työtä!>> Tämän se oli omaksunut henkilökohtaiseksi tunnuslauseekseen” (EV, 32). Jysky on niin näiden piintymiensä orja, että hän ei kyseenalaista Napoleonin tekoja, vaan on itse se, joka ensimmäisenä kiteyttää sanat “Napoleon on aina oikeassa” (EL, 56). Lisäksi hän terveydestään piittaamatta tekee raskasta työtä muiden varoitteluista piittaamatta, sillä hänellä “oli vain yksi todellinen pyrkimys jäljellä – nähdä tuulimylly kunnolla käynnissä ennen eläkeikään ehtimistään” (EV, 99). Lopulta kun Jysky tuupertuu hänen keuhkojensa petettyä ja hän saa vihdoin levätä hetken huomaamme välittömän muutoksen. Siinä missä hän aiemmin puhui etäisesti eläkkeelle pääsemisestä, niin hetken hengähdettyään, siis pakottavasta työstä irtauduttuaan, hänessä kehittyy uusi pyrkimys “opiskella ja kehittää henkistä puoltaan. Se sanoi, että aikoi omistaa lopun elämäänsä kaikkien aakkosten oppimiseen” (EV, 108). Otan tämän hengähtämisen vakavasti. Spinoza

on kirjoittanut: "Mikä tahansa enentää tai vähentää, auttaa tai estää ruumiimme toimintakykyä, niin sen idea enentää tai vähentää, auttaa tai estää tajuntamme ajattelukykyä" (Spinoza 1994, 147). Tähän yhtyisi myös vanha Majuri, sillä puhuessaan eläimille vallankumouksesta, hän totesi:

minulla on ollut paljon aikaa ajatella maatessani yksin lätissäni, ja luullakseni voin sanoa, ettei yksikään nykyään elävä eläin ymmärrä tämän maanpäällisen elämän luonnetta paremmin kuin minä. (EV, 12.)

Siis Spinozan kautta sanon, että ohjailevalla ja työhön pakottavalla – ruumin mahdollisuutta vähentävällä – toiminnalla on ajattelun mahdollisuuksia vähentävä vaikutus, joka mielestäni ilmenee näissä kahdessa hahmossa.

3.4 LUOKKA

Teoksessa esiintyvien animalismin teesien lopullinen muoto, jolla siat korvaavat aiemmat seitsemän käskyä, on kuuluisuuteen asti noussut: "KAIKKI ELÄIMET OVAT TASA-ARVOISIA, MUTTA JOTKIN ELÄIMET OVAT TASA-ARVOISEMPIA KUIN TOISET" (EV, 120). Tämähän on varmasti sinänsä hyvin selvä tapaus, mutta kirjallisuuden analyysin hengessä avatkaamme tätä kuitenkin hieman.

Teos ottaa viimeisillä sivuilla hyvin eksplisiittisesti mukaan luokka perspektiivin ("Jos teidän on pidettävä kurissa alemmat eläimenne, on meilläkin omat alemmat luokkamme")(EV, 123), jota vasten tätä animalismin viimeisintä määritelmää pitää tulkita. Näiden tilanomistajien mielessä on kehittynyt perverssi ideologia, joka ylittää häikäilemättömyydessään, suorastaan pahuudessaan, senkin mitä esimerkiksi Althusser löytää analysoidessaan porvarillista ideologiaa. Althusserin mukaan keskeinen käsite porvarillisessa ideologiassa on *vapaus* (Althusser 2005, 201). Porvarikin elää omaa myyttiään vapaista yksilöistä; työläiset ovat *vapaita valitsemaan työnsä* – toki porvarikin on vapaa valitsemaan työnsä, hänellä on kuitenkin *enemmän vapautta valita*, so. vapaa valita laajemmasta tienestien kirjosta (kaikki ihmiset ovat vapaita, mutta jotkin ihmiset ovat vapaampia kuin toiset). Teoksen tilanomistajilla ei ole tällaisia illuusioita

työläisistään – hehän nimittävät heitä suoraan alemmikseen. En kuitenkaan väitä, etteivätkö nämä tilanomistajat eläisi omaa myyttiään. Pilkington toteaa puheessaan ”Eikö työongelma ollut sama kaikkialla?” (EV, 123). *Työongelma?* Muistuttakaamme mieleen erinäisiä vastoinkäymisiä ja kuvauksia näistä tiloista. Kirjan alkuvaiheilla, kun viereiset tilat esitetään, kuvataan Kettumetsää. Tämä Kettumetsä on:

suuri, laiminlyöty ja vanhanaikainen; se oli suurelta osin metsittynyt, kaikki sen laitumet oli kaluttu loppuun ja sen pensasaidat olivat surkeassa kunnossa. Sen omistaja, Pilkington, oli mukavuutta rakastava herrasmies-viljelijä, joka kulutti suurimman osan aikaansa kalastamiseen tai metsästämiseen aina vuodenajan mukaan. (EV, 39–40.)

Erityisen vahvasti huomaamme, että kyseessä taitaakin olla *johto-ongelma*, kun kertaamme Eläintilan tapahtumia. Ensimmäinen tuulimylly sortui myrskytuulella. Tästä syytettiin Lumipalloa, mutta tämä on naurettava syytös. Siihen kiinnitytään myös teoksessa itsessään. Ihmiset sanoivat

että se oli romahtanut koska sen seinät olivat olleet liian ohuet. Eläimet tiesivät, ettei näin ollut asianlaita. *Silti* oli päätetty rakentaa seinät tällä kertaa yhdeksänkymmenen sentin paksuisiksi entisen neljänsänkymmenenviiden sentin sijasta. (EV, 69, korostus lisätty.)

Tukkien myynti osoittautui myös fiaskoksi, koska Napoleon tuli huijatuksi väärennetyillä seteleillä (EV, 91). Näyttää siis siltä, että tämäkään tilanomistajien ideologia ei ole mikään *luotu harhakuva*, savuverho, jota syötetään *vain* alemmille eläimille ja luokille, vaan näiden tilanomistajien eletty myytti *omasta paremmuudestaan* on osa heidän ideologiaansa. Tätä tutkielmaa ohjaava rakenteellinen ideologian käsite siis ei murene tässäkään, vaikka se siltä voisi vaikuttaakin.

4. LOPUKSI

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Orwellin *Eläinten vallankumousta* vallankäytön kannalta. Tarkoitukseni oli kirjallisen teoksen analyysin ohella herätellä ajatuksia identiteetistä ja sen muodostumisesta.

Erytisesti olen kiinnittänyt teoksessa huomiota niihin instansseihin, joilla valta lujitetaan. Olen pohjustanut analyysini Feuerbachista lähtevään vieraantumisen käsitteeseen ja Althusserin ideologia käsitykseen. Vieraantuminen tuotannosta, simmeliläisittäin subjektiivisen kulttuurin tuottamisesta, altistaa epävapaudelle, jonka ajattelen tarkoittavan interpelloitumista – pitäytymistä objektiivisen kulttuurin piirissä. Olen esittänyt, että keskeinen keino uudelleen orientoitua on reflektio, jonka olen teoksen analyysissä osoittanut olevan hengähdystauko.

Tarkemmin, olen osoittanut analyysissäni, miten ideologia paikantuu eri toimijoihin ja siten se on ymmärrettävä käytännön muotona – sitä ei voi ajatella toiseksi-luonnoksi. Se on siis konstruoitu ja konstitutiivinen – se ei edellä elämää vaan on samanaikainen sen kanssa.

Olen lähestynyt teosta viitekehyksestä, jota voisi kutsua kulttuuri- tai kapitalismikriittiseksi. Olen kuitenkin pysynyt vahvasti yksilökeskeisellä linjalla kolmannen kappaleen neljännen osion käsittelyä lukuun ottamatta. Tämä käsittely, jossa tarkastelen luokan ideologiaa, voisi ohjata tutkimaan teosta laajemminkin luokan kautta.

Olen lisäksi sitä mieltä, että teoksesta löytyisi tarvittava materiaali tekemään luenta puhtaasti dialektiikankin pohjalta. Vaikka olenkin ottanut dialektiikan käsitteen osaksi tutkielmaa, en kuitenkaan tässä luennassa kiinnittänyt huomiota niihin eksplisiittisiin *vastakohtaisuuksiin*, jota teoksesta löytyy: esimerkiksi se miten Lumipallo ja Napoleon kuvataan olevan ”eri mieltä jokaisesta asiasta missä erimielisyys suinkin oli mahdollinen” (EL, 47). Näistä kahdesta voisi tehdä jonkinlaisen luennan *syrjäytetyn-sisällyttämisen* käsitteen

kautta (Brewster 2005, 219, 223)¹⁴, sillä todellakin Napoleon *sisällyttää kielletyn itseensä* – hädätyn Lumipallon tuulimyllysuunnitelman. Myös esimerkiksi Jysky ja Mollie ovat omanlaisensa vastaparit: Jysky edustaa teoksessa yhteisöllisyyttä ja Mollie yksilöllisyyttä.

14 Olen valinnut *syrjäytetyn-sisällyttäminen* kuvamaan konseptia *Aufhebung*, sillä siihen sisältyy syrjäyttämisen ja syrjäytetyn sisällyttämisen vaiheet. Sana on hyvin kankea, ja juuri tämän kääntämisen vaikeuden vuoksi sana *Aufhebung* useasti jätetään kääntämättä.

LÄHTEET

PRIMÄÄRILÄHDE:

Orwell, George 2011. *Eläinten vallankumous* [=EV]. (*Animal Farm*, 1945.) Suom. Panu Pekkanen. Yhdestoista painos. Helsinki: WSOY.

SEKUNDÄÄRILÄHTEET:

Althusser, Louis 1989. Ideology and Ideological State Apparatuses. (Idéologie et appareils idéologiques d'État (Notes pour une recherche), 1970.) Teoksessa Dan Latimer (ed.), *Contemporary Critical Theory*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 61–102.

Althusser, Louis 2005. *For Marx*. (*Pour Marx*, 1965.) Trans. Ben Brewster. London et New York: Verso.

Brewster, Ben 2005. Glossary. Teoksessa Althusser Louis, *For Marx*. London et New York: Verso, 215–224.

Craib, Ian 1997. *Classical Social Theory*. New York: Oxford University Press.

Feuerbach, Ludwig 1986. *Principles of the Philosophy of the Future*. (*Grundsätze der Philosophie der Zukunft*, 1843.) Trans. Manfred Vogel. Indianapolis: Hackett Publishing Company.

Fish, Stanley 1989. Demonstration vs. Persuasion: Two Models of Critical Activity. Teoksessa Dan Latimer (ed.), *Contemporary Critical Theory*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 458–472.

Frisby, David 2011a. Preface to the Third Edition. Teoksessa Georg Simmel, *The Philosophy of Money*. London et New York: Routledge, xiii–xliii.

Frisby, David 2011b. Introduction to the Translation. Teoksessa Georg Simmel, *The Philosophy of Money*. London et New York: Routledge, 1–49.

Koivisto, Juha et Lauri Mehtonen (toim.) 1991. *Otteita ideologiasta*. Tiedotusopin laitos. Sarja A, N:o 75. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Lakkala, Heikki et Jukka Paastela (toim.) 1980. *Johdatus marxilaiseen filosofiaan*. Helsinki: Työväen Sivistysliitto TSL ry.
- Leibniz, Gottfried 2011. Substanssien luontoa koskeva uusi järjestelmä. (Système nouveau de la nature et de la communication des substances, aussi bien que de l'union qu'il y a entre l'âme et le corps, 1695.) Suom. Hannu Sivenius. Teoksessa *Filosofisia tutkielmia*. Toim. Tuomo Aho et Markku Roinila. Helsinki: Gaudeamus, 219–227.
- Lenin, Vladimir 1962. *Filosofian vihkot*. Teoksessa *Teokset 38*. Suom. V. Bergman. Moskova: Kustannusliike Edistys.
- Ollman, Bertell 2001. *Alienation*. Second edition. New York: Cambridge University Press.
- Parkinson, George 2009a. Introductory Material. Teoksessa Baruch Spinoza, *Ethics*. Ed. et trans. George Parkinson. New York: Oxford University Press, 3–69.
- Parkinson, George 2009b. Supplementary Material. Teoksessa Baruch Spinoza, *Ethics*. Ed. et trans. George Parkinson. New York: Oxford University Press, 319–359.
- Pietilä, Veikko 1991. Ideologiateoriat ja *Saksalainen ideologia*. Teoksessa Koivisto, Juha et Lauri Mehtonen (toim.), *Otteita ideologiasta*. Tiedotusopin laitos. Sarja A, N:o 75. Tampere: Tampereen yliopisto, 53–88
- Popkin, Richard (ed.) 1999. *The Columbia History of Western Philosophy*. New York: Columbia University Press.
- Pyhä Raamattu* 1989. XI yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piippiaseura.
- Simmel, Georg 1997. *Rahan filosofia*. (*Philosophie des Geldes*, 1900.) Lyhentäen suom. Panu Turunen. Turku: Doroga.
- Slaughter, Cliff 1980. *Marxism, Ideology & Literature*. London et Basingstoke: The Macmillan Press.
- Spinoza, Baruch 1994. *Etiikka*. (*Ethica ordine geometrico demonstrata*, 1677.) Suom. Vesa Oittinen. Helsinki: Gaudeamus.

Williams, Raymond 1988a. *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. (*Marxism and Literature*, 1977.) Suom. Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.

Williams, Raymond 1988b. *Keywords*. Revised and expanded edition. London: Fontana Press.